

שן"ת

מגדולי הפוסקים בענין

הסת"ם

והמסחר בו

פרק א'

בדיקה וקניית סת"ם

○ מי ראוי לכתוב סת"ם?

"צריך להיות מאוד יר"ש וחרד לדבר ה'" (שו"ע או"ח ל"ב כ').

○ סופר יר"ש או סופר בעל כתיבה יפה - מי עדיף?

יר"ש עדיף (לשכת הסופר).

○ האם אפשר לסמוך על סוחר הסת"ם שמעיד כי הסופר כשר וראוי?

אם הוא מוחזק בכשרות, ומעיד על הסופר שהוא מומחה ויר"ש – נאמן (מ"ב ל"ט כ"ד).
אך רצוי לכתחילה לברר על הסופר עצמו (שבה"ל ח"ה ס"ד).

○ האם אפשר להסתפק בסת"ם כשר ולא מהודר?

מי שיש לו תו"מ כשרות, מעיקר הדין אינו חייב להחליפן למהודרות.
אבל מלכתחילה יש לקנות תו"מ מהודרות ולהוסיף שליש ממחירן של תו"מ כשרות (וי"א חצי, שהוא שליש מלבר), מלבד מי שאין מזונותיו מצויין (שו"ע תרנ"ו).

○ מה ההבדל בין כתב "כשר" לכתב "מהודר"? האם הדבר תלוי ברמת הכתב ויופי האותיות?

כתב מהודר נחשב כתב שהוא הלכתי לכל הדעות העיקריות, וגם צורת אברי האותיות מדויקת ותואמת (או לפחות קרובה) למה שמובא בספרי ההלכה.
לעומת זאת, סת"ם שלא נכתב באופן שכשר לכל הדעות, או שהסופר כותב במהירות ולכן אברי האותיות אינם מדויקים בשיעורם כראוי (אף שצורת האות קיימת), נחשב הכתב לכשר בלבד.
כתב שהוא בין שתי ההגדרות הנ"ל, אי אפשר לקבוע את הגדרת כשרותו.

○ כיצד לזהות את נוסח התפילין?

לפי האות ש' שעל גבי הבית של ראש. (זה עפ"י רוב).
כתב ב"י – אשכנזי ליטאי ש' (בצד שמאל יש צורת ז'), כתב אר"י – אשכנזי חסידי ש' (צד שמאל יש צורת ו'), כתב וואליש – ספרדי ש' (בתחתית האות יש מושב), כתב האדמו"ר הזקן – חב"ד ע"י .

○ **האם רשאי לשנות מהנוסח שנהג אביו?**
לכתחילה אין לשנות ממנהג אבותיו משום "אל תיטוש תורת אמך", ובדיעבד כל הכתבים כשרים (תשובת הרא"ש ג' י"א).
בעל תשובה עליו לברר מנהג אבות אבותיו.
ואם נפשו חשקה להיות במקום מסוים שנוהגים אחרת, ודעתו לעשות כן בדרך קבע – רשאי לשנות (אג"מ ח"ב כ"ד)

○ **האם ספרדי יכול להניח תפילין אשכנזי? (בדרך כלל ניתן להבחין בנוסח ע"פ צורת אות שי"ן שבבית)**
אם נכתב לפי שיטת הט"ז, לא יברך עליהן (אור לציון ח"ב, פ"ג ז', יבי"א שם).

○ **הנוהג כמנהג חב"ד האם רשאי להניח תפילין ב"י בשיטת הט"ז?**
לא יברך עליהן (שו"ע הרב נ"ב).

○ **האם הנוהג כמנהג ב"י רשאי להניח תפילין אר"י?**
הפוסקים התיירו, מלבד החזו"א שכתב כי יש לנהוג בזה לעיכובא (או"ח ט' ו').
(ויש טוענים שהחזו"א חזר בו והתיר (שו"ת מנח"י, שו"ת שבה"ל). והגרי"י קנייבסקי כתב שאין להסתמך על כך (קריינא דאגרתא ח"ב ע"ח)).

○ **האם יכול אשכנזי להניח תפילין של ספרדי?**
מעיקר הדין רשאי (שו"ע ל"ו, א' ברמ"א).

○ **האם מברכים שהחינו על טלית ותפילין חדשות?**
בטלית גדול יברך אחר העיטוף (מ"ב כ"ב ג').
בטלית קטן לא יברך (אג"מ או"ח ח"ג פ').
בתפילין לא יברך (מ"ב כ"ג ב'). מ"מ יש להדר לברך על פרי חדש (ולפני התפילה יברך בלי לאכול) או בגד חדש, ויכוון בברכתו גם על התפילין (ביה"ל ב"ב קנה).

○ **כשיש לו רצועות כשרות ישנות, האם יש הידור לקנות חדשות?**
הדר לקנות חדשות (הגרי"ש אלישיב, ושמע משה ל"ו).

○ **בדק התפילין ונמצאו פסולות, האם נענש על שלא קיים מצוות תפילין?**
אינו נענש, היות ועשה כל מה שבידו לעשות, ולא עוד אלא אף מקבל שכר עבור מצווה זו (שו"ת רב פעלים ח"ד ס"ב).

○ **האם יש להדר ולהניח גם תפילין דר"ת?**
העיקר להלכה כשיטת רש"י (שו"ע ל"ד א').
ויר"ש יוצא ידי שניהם (שם ס"ב). וראוי לקנות מסופר המניח תפילין ר"ת (לשכה"ס כ"ו).
ע"פ המקובלים חייב להניח שניהם (שע"ת ל"ד א').

○ **סת"ם חדש, כמה בדיקות צריך?**
סת"ש שנבדק ע"י מגיה אחד אסור לקרוא בו בציבור. וכן בתו"מ.
ונכון שיהיו ב' הגהות ע"י שני מגיהים שונים (קול יעקב ל"ב קט"ו).
אין לסמוך על בדיקת הסופר (שבה"ל ח"ז ב').

○ **כל כמה זמן צריך לבדוק התו"מ?**
מזוזה - כל שלוש וחצי שנים (יו"ד קצ"א א'). ואם היא סגורה הרמטי אינו חייב (ההגרי"ש אלישיב וישמע משה ש"ז).
אם המזוזה עומדת בשמש יש לבדוק כל שנה (עה"ש א').
ומזוזה של ציבור - כל עשרים וחמש שנה.
ונהגו לבדוק התו"מ בחודש אלול, וכן כשיש לו צרה או חולי, או כשנפלה המזוזה, או כשנוטלה בשביל להעבירה למקום אחר (שבה"ק א' רע"ה).
תפילין שמניחים תדיר, מעיקר הדין אין צריכין בדיקה כלל (שו"ע שם).
אם הניחן בשמש ברכב לוחט, יש לבדוק.
ונוהגים להחמיר ולבודקן מזמן לזמן (חת"ס יו"ד פ"ג).
מנסיון, תפילין ישנות מעל חמישים שנה, שכיח מאוד שהכתב מתחיל להתפורר, וצריך לבודקן.
וישאל המגיה על מצב איכות הכתב.

○ **כיצד לזהות התפילין אם הן של רש"י או של ר"ת?**
בראש - ע"פ השיער שמוציאים מהתיתורא, בחזית התפילין, בשל רש"י השיער יוצא משמאל הרואה, בשל ר"ת השיער יוצא מהאמצע.
ביד - מומלץ לעשות היכר (כגון שיחתוך סיומת הרצועה באופן שונה, אבל אין לסמן על התפילין).
ונהגו לעשות תפילין ר"ת קטנים משל רש"י (מ"ב ל"ד ה').
ויסמן תיק התפילין והקופסאות שלהן, שלא יתחלפו.

○ **כשמסיר המזוזות לבדקן, האם צריך לשים מזוזות אחרות במקומן בינתיים?**
אין צריך, אא"כ מתעכבת הבדיקה הרבה (שבט הקהתי א סמ' כ"ה, מהגרי"ש אלישיב).

○ **כשמוסר המזוזות לבדיקה, האם צריך להשאיר מזוזה בפתח הכניסה?**
אין צריך, ואין מקור למנהג זה.

○ **כשעובר דירה, האם יכול להסיר וליטול המזוזות שלו?**
אין להסירן אא"כ קובע אחרות במקומן (שו"ע רצ"א ב).
ויכול להחליפן בפשוטות יותר, ובלבד שיהיו כשרות (שבה"ל א' קנ"ט ב').
וצריך הדייר הבא אחריו לשלם לו עבורן (רמ"א שם), וישלם לו כשווי מזוזות כשרות פשוטות (דברי סופרים קל"ה).
ואם מוכר ביתו, המזוזות בכלל המקח (שיבת ציון ק"י).

○ **על מה יש להקפיד אחר בדיקת המזוזות?**

- ישאל המגיה את נוסח המזוזה (מזוזה אשכנזי - ב"י - ט"ז היא בעייתית לספרדי, ולמנהג חב"ד), כשרותה, ואיכותה (אם הכתב מתפורר מומלץ להחליף).
- אם סימן המגיה בעפרון, יש למחוק הסימון (אג"מ יו"ד, ח"ב, ק"מ). ואם סימן ע"ג האות בעיפרון כהה, יש לשאול מורה הוראה.
- יעטוף היטב המזוזה בניילון שלא תחדור רטיבות.
- יחזיר המזוזה לנרתיק ישר ולא הפוך (במזוזה הפוכה לא יצא ידי חובה, והברכה לבטלה).
- לכתחילה יש להחזיר כל מזוזה למקום שהיתה, לפיכך יש לסמן מראש בכל מזוזה את מיקומה.
- יקבע המזוזה באלכסון, ראשה נוטה קדימה לכיוון החדר, ודי בשיפוע מעט (דעת קדושים רפ"ט י"ח). ולמנהג הספרדים • יקבעה כשהיא ישרה במאונך (שו"ע רפ"ט ו).
- יקבע המזוזה בחלל הפתח בימין הנכנס, בתחילת שליש העליון של הדופן. ואם קבעה למעלה מזה כשרה, ובלבד שירחיק טפח מהמשקוף (רמ"א רפ"ט ב).
- אם מחזיר את המזוזות באותו יום, ומחזיר כל מזוזה למקומה (משנה הלכות ח"ז קפ"ח), למנהג האשכנזים לא יברך (ערוך השולחן ד', ביה"ל), ולמנהג הספרדים יברך.
- ואם נמצאה המזוזה פסולה ותוקנה, או שמחליף לאחרות (הר צבי רל"ו), או כשנפלה (פתחי תשובה רפ"ט), או שאינה קבועה כראוי - בכל אלה צריך לברך (שבה"ק א רע"ד).
- נוסח הברכה: "אקב"ו לקבוע מזוזה". ואם שכח לברך יכול לברך אף לאחר זמן רב (אג"מ יו"ד א' קע"ט).
- יכול לקבוע המזוזה אף בנייר דבק חזק, ובלבד שהיא קבועה באופן יציב ולא רעוע ומתנדנד.
- טוב להניחה בנרתיק שקוף שתיראה המזוזה (שו"ע רפ"ו ה'), ובלבד שהמקום נקי מטינוף וערווה.

○ על מה יש להקפיד אחר בדיקת תפילין?

- ישאל המגיה נוסח הכתב, כשרותו, ואיכותו, כנ"ל.
- יבדוק אם החזירו הקשר של ראש המקומו. לפעמים צריך לשנות הגודל.
- יבדוק בתחתית הבתים שניקו אותם משאריות זיעה, ושלא נשארה ממשות של צבע שניתן לגרדו, שהוא חציצה.
- מומלץ לבקש לראות הכנסת הפרשיות לבתים, שלא יטעה המכניס ח"ו.
- יבדוק שקשר של יד צמוד לבית.

○ קנה בהקפה ואין לו אפשרות לשלם, מה דינו?

- "המדקדים במעשיהם משלמים בשעת הקניה ולא בהקפה" (מחנ"א, מובא בביה"ל י"א "מצמר").
- קנה בהקפה והמוכר עייל ונפיק אזוי (מבקש שוב ושוב), הרי זה גזל בידו ולא יצא ידי חובה (מ"ב, י"א, כ"ז).
- וי"א שאם יודע שהמוכר לא יטול ממנו בחזרה את מה שקנה אלא ימתין משך זמן, אין נחשבין לגזולין (ערוה"ש כ"ב).

פרק ב'

מסחר בסת"ם

- **על מה יש להקפיד אצל סוחרי סת"ם?**
סוחרי סת"ם לא יסחרו בסת"ם שכותביהם אינם מצוידים בכתב קבלה והורמנא דב"ד (שבה"ל).
- **הזמין מהסופר שיכתוב לו ס"ת לזמן מסוים והסופר לא מספיק לסיים הכתיבה בזמן, האם רשאי המזמין לבטל המקח?**
אם בשעה שבוצעה ההזמנה קבעו ביניהם זמן, והעיכוב משמעותי (לפי ראות הב"ד), רשאי לבטל. אבל אם קבעו הזמן לאחר שכבר בוצעה ההזמנה, ואפילו כתבו זאת בחוזה, והסופר מתעכב באונס, אינו רשאי לבטל ההזמנה (שו"ע חו"מ ש"ך כ"א ג').
- **ניזוקה הפרשיה בשעה שהוציאה מהבתים, האם צריך לשלמה?**
אם לא התרשל – פטור מלשלם, כיון שעשה ברשות.
- **אחר הגהה נמצא שהמגיה לא גילה טעות בכתב, האם צריך לשלם על ההגהה?**
צריך לשלם (חו"י קנ"ד).
- **בבדיקת סת"ם נתגלתה שאלה, והקונה שאל את רבו, ופסל. והמוכר שואל את רבו והכשיר, מה דינו?**
הקונה שסמך על רבו שפסל, לא יכול להניח התפילין. והמוכר שסמך על רבו שהכשיר, אין צריך לשלם (הגרי"ש אלישיב, וישמע משה ל"ח).
- **על מי מוטל ברור הספקות בהלכה?**
ברור הספקות אינו מוטל על הסוחרים אלא על הסופרים (שבה"ל ח"ח ס"ט).

○ נתן סת"ם לבדיקה וניזוק בשגגה, האם המגיה חייב בנזק?

המגיה דינו כשומר שכר שחייב בגניבה ואבידה (שו"ע חו"מ ש"ו).
וכן אם הזיק תוך כדי התיקון.

○ מגיה שהזיק פרשיית קדש, האם צריך לשלם גם את שאר הפרשיות?

פטור (אע"פ שזה "גרמי", כיון שאם ימצא פרשיית קדש קודמת, יוכל להשתמש בשאר הפרשיות, א"כ אין זה נחשב לנזק) (הגרנ"ק).

○ סוחר שהפקידו אצלו סת"ם כדי למוכרו, וניזוק באונס, מה דינו?

אם הבעלים יכולים ליקח הסת"ם בכל עת שירצו, דין הסוחר כשומר שכר ופטור מאונסין.
אבל אם הבעלים אינם יכולים (כגון שהסוחר נסע עם הסחורה לחו"ל או קבעו זמן שתהיה הסחורה בידי הסוחר), דין הסוחר כשואל וחייב באונסין (חו"מ קס"ז ד', נתיבות ס"ק ג').

○ ס"ת שאול שנגנב, על מי חל החיוב לשלם?

הגבאים משלמים משלהם, ולא מקופת בית הכנסת, מלבד אם התנו אחרת עם בעלי הס"ת (הגרי"ש אלישיב, תל תלפיות נ"ט).

מו"מ כללי

○ **קנה בהקפה והוא אנוס ואין לו לשלם, האם יש היתר לדחות התשלום?**
המדקדקים במעשיהם משלמים בשעת הקניה ולא בהקפה (דלהווי קנין דאורייתא תחת ידיו, ולא יסמוך על קנין משיכה לחוד (ביה"ל י"א מצמר)).
אם לא שילם בזמן שנקבע והמוכר "עייל ונפיק אזוזי", כלומר שתובע שוב ושוב, הרי המקח אינו שלו וגזל הוא בידו ולא יוצא ידי חובה (שו"ע ק"צ מ"ב י"א כ"ז).

○ **המוכר בהקפה, האם נאמן לדרוש התשלום על סמך מה שרשום בפנקסו?**
אינו נאמן (נוב"י תנינא חו"מ ט"ו).

○ **אם הקונה אינו זוכר שחייב, האם צריך לשלם?**
אם הקונה זוכר שקנה, אבל אינו זוכר אם שילם או לא, חייב. אם הקונה אינו זוכר שקנה, אין הב"ד יכולים לחייבו.
אבל אם אכן הוא קנה, בדיני שמים הוא חייב, לפיכך ראוי לשני הצדדים להגיע לפשרה ולמחול זה לזה (שו"ע חו"מ ע"ה ט"ו-י"א).

○ **בשעת מו"מ על מקח מסוים, שהחליטו הצדדים על המקח ולא על המחיר, האם רשאי אחד מן הצדדים לחזור בו מהמקח, והאם מישהו אחר רשאי להציע מחיר גבוה יותר?**
החוזר מדיבורו אין רוח חכמים נוחה הימנו.
ואדם אחר אסור לו להציע את עצמו, ונקרא רשע (כדין עני המהפך בחררה).

○ **האם רשאי המוכר למכור בכל מחיר שירצה?**
איסור הונאה מן התורה למכור בשישית (16%) יותר ממחירו הקבוע של החפץ באותו מקום. אם אין לו מחיר קבוע, מחשבים שישית יותר מן המחיר היקר שבאותו מקום (שו"ע חו"מ רכ"ז).
וראוי למכור כמחיר שאר המוכרים (דהרא"ש מסתפק אם עובר כשהוא מוכר בכוונה יותר יקר).

○ **האם רשאי המוכר להפריז בשבח המוצר?**
מותר להרבות בשבח המוצר כל עוד אינו מטעה ומרמה את הקונה בעובדות.
וכן מותר להבריק הסחורה למשון את העין של הקונה.
אבל אסור לומר אפילו ברמז דברים בגנות אחרים (שו"ע רכ"ח י"ח ושם ט' בסמ"ע ט"ו).

○ **האם רשאי סוחר לפתוח חנות בסמוך לחנות דומה של חברו?**

רשאי, מלבד כשיש חנות לתשמישי קדושה במקום מרוחק שאין שם חנויות אחרות, אם הדבר עלול לגרום לראשון לסגור חנותו (תשובת חת"ס חו"מ מ"א).

○ **צ'ק שחזר, על מי מוטל לשלם עמלת החזרה?**

אם חזר בגלל שאין כיסוי או חשבון מוגבל וכדו', נותן הצ'ק חייב בעמלה. ואם מקבל הצ'ק פונה לערכאות ולעו"ד שלא ברשות הב"ד, אין הנותן חייב בהוצאות אלו (רעק"א חו"מ י"ד על הש"ך י"ג).
אם הצ'ק חזר בגלל טעות שניתן להבחין בה (כגון שחסר חתימה או טעות ברישום הצ'ק), כל צד מפסיד את העמלה שהבנק חייב אותו.

○ **נזק הנגרם מחמת שחזר הצ'ק, האם הנותן צריך לשלמו?**

פטור מדיני אדם, ובמזיד חייב בדיני שמים (כדין גרמא).
ואם בעל הצ'ק אמר לו להפקיד והצ'ק בטוח, והמקבל סמך על דבריו, הנותן חייב לשלם הנזק (כגון שהמקבל התחייב בריבית על כך, או שהוא נתן צ'קים מחשבונו על סמך הצ'ק).

○ **סוחר שקיבל צ'ק ואבד, האם יכול לדרוש מהנותן צ'ק אחר?**

אין הנותן חייב, אבל לפנים משורת הדין ראוי לשלם אם הוא מקבל בטחונות שלא ינזק (פתחי תשובה חו"מ נ"ד א').

פרק ג'

הנחת תפילין

○ האם יש להקפיד בחציצה בתפילין יותר מטבילה?

יש להקפיד מאוד בבית וברצועה שלא יהיה דבר החוצץ ביניהם לגופו. אף במין במינו ובמיעוט שאינו מקפיד וכדו'. והטעם דילפינן מבגדי כהונה שצריך שיהיה על בשרו ממש).

○ אילו דברים חוצצים?

בלורית ושיער הפאות (מ"ב כ"ז ט"ו) - כשהשיער מתגלגל ועולה. ויש מחמירים בכל שיער ארוך. **קשקשים** - אם הם מרובים וניכרים (תפילה לשמה י"ב, ב'). **כינה חיה** - חוצצת, וכ"ש אם היא מתה (מ"ב כ"ז י"ד). **מים וזיעה מרובה** (שע"ת כ"ז ה') על מצחו, וכן זיעה שנדבקת תחת התיתורא (אורחות חיים כ"ז, ג'). **שערות תלושות אחר שהסתפר**, ומקפיד עליהן. **שאריות צבע שתחת התיתורא**, אם מתקלף בקלות ויש בהן ממשות. **קשקוש בעט** - אינו חוצץ (שו"ע י"ד קצ"ח י"ז).

○ האם יכול להניח על תחבושת או על בגדו?

לא יניח על בגדו (מ"ב כ"ז י"ח). בתחבושת ובגבס, כיון שבטלים לגופו, יכול להניח עליהם, ויברך על הבית האחר "על מצוות", ויכוון לפטור את הבית שע"ג הרטייה (מנחת יצחק ב' מ"ו), ואח"כ יכסה התפילין שע"ג הרטייה משום מראית עין (שו"ע שם).

○ האם צריך לכוון שהתפילין יהיו בדיוק באמצע ראשו?

מספיק למשמש בידיו, ואין צריך להזדקק למראה (דברי חיים ח"ב, ו').

○ האם יש להחמיר שלא להסתכל במראה (כגון לצורך בדיקת התפילין)?

לא, משום שבזמננו נשתנה דין המראה, שאין זה תכשיט נשים ואין בזה משום "לא ילבש" (הגרי"ש אלישיב, וישמע משה ל"ה).

○ הניח התפילין על חציצה (כגון שרוול החולצה), האם צריך לחזור להניח בברכה? אין צריך, אלא מסלק החציצה כשהתפילין עליו (שו"ת הר צבי א' כ"ג).

○ קשר התפילין ברצועה הפוכה, שצידה השחור כלפי פנים, מה דינו? צריך להניח שנית בברכה (שו"ע כ"ז י"א).

○ באיזה צד קושרים את הקשר יו"ד של הבית של יד? קשר יו"ד צריך שיהיה לצד הלב (שו"ע כ"ז, א'). ומטעם זה מי שנוהג לכרוך לצד חוץ (ספרד) ונזדמנו לו תפילין שקושרם לצד פנים (אשכנז), לא יסובב הבית כשהמעברתא לכיוון מטה, בשביל לקשור כהרגלו, שאז הקשר לא יהיה לצד הלב. ואיטר שנזדמנו לו תפילין רגילות צריך לסובב הבית (בה"ל כ"ז, י).

○ האם צריך שהקשר יו"ד יגע בבית? הזוהר מחמיר מאוד בזה, מ"מ אם לא נגע אין צריך להניח שוב. ונוהגים לקושרו בגיד, ויכול לקשרו בכל חוט אחר. ויש מחמירים שלא לקשרו (חזו"א).

○ האם צריך להסיר את הכיסוי מתפילין של יד? ראוי להסירו בשעה שמברך (שבה"ל ח"ח ה').

○ מי שלא יכול להניח תפילין, כיצד ינהג? יבקש מאחר שיניחן עליו, ואף ע"י מי שפטור מתפילין, כגון קטן או נוכרי (מ"ב כ"ז ק"ו). ויברך עליהן אחר שהניחן עליו. ויכול לברך אפילו אחר זמן רב.

○ מחוסר הכרה או מי שמורדם, האם יניחו לו תפילין? לא יניחו (שבט הקהתי ד' כ"ד).

○ שניים באים להיכנס בפתח בית הכנסת, האחד עטור טלית ותפילין, וחברו נושא תפילין בידו, למי זכות הקדימה, מצד כבוד התפילין?

נושא התפילין קודם, מכיון שהתפילין בטלית לגופו של הלבוש בהן, נמצא שהמכבדו מכבד את גופו ולא את התפילין שעליו (פסקי תשובה קנ"ז בשם הגרי"ד מבריסק, ובשו"ת אבן ישראל ח"ח ה' חולק, שהרי הלבוש מקיים עתה המצווה).

○ כיצד יניח התפילין בכיסן?

נוהגים לשים התפילין של ראש בצד ימין ושל יד בשמאל (ערוה"ש כ"ה י"ט).

○ האם יכול להניח הסיידור בתוך נרתיק התפילין?

צריך להתנות על כך בשעת הקניה (שו"ע מ"ב ג').
היום שהתפילין מכוסות בנרתיק משלהן יש להקל גם בלי תנאי (הגרי"ש אלישיב).

○ מה הדין אם נפלו התפילין על הארץ?

אם נפלו התפילין בלא כסויין נוהגים להתענות (מ"ב מ' ג'). ויש עצה שירבו בלימוד תורה יום אחד (שו"ת מהר"י ברונא קכ"ז), או לפדות התענית בצדקה, בשיעור סעודת עני.

פרק ד'

רצועות

○ **כשיש לו רצועות כשרות ישנות, האם יש הידור לקנות חדשות?**
יהדר לקנות חדשות (הגרי"ש אלישיב, וישמע משה ל"ו).

○ **האם יש הידור ברצועה שחורה משני הצדדים?**
לפי הרמב"ם (ג' י"ד), נוי התפילין הוא שיהיו הרצועות שחורות מכל צד. אולם כל הראשונים לא כתבו כן, והכנה"ג כתב שאין אנו נוהגים כן. ודעת ההגרי"ש אלישיב שאין צורך בזה, אבל מותר (וישמע משה ל"ב). ומ"מ מבחינה פרקטית יש בזה מעלה: א) שהצבע לא מלבין. ב) שלא צריך לסובב הרצועה של ראש (היוצאת מהקשר), שתיראה השחרות כלפי חוץ.

○ **מה שיעור הרצועות באורך?**
של יד - כדי להקיף הזרוע ולמתוח עד האצבע האמצעית (ללא כריכות) ולכורכה ג"פ.
של ראש - בהיקף הראש ושלשול הרצועה ב' טפחים (מ"ב כ"ז מ"ז).
ומנהג העולם להאריך יותר, ורצועה ימין יאריך יותר משמאל.

○ **מה דינו של חלק הרצועה שעודף על השיעור הנ"ל?**
המ"ב (ל"ג ג' ביה"ל "הרצועות") מסתפק אם דינו כעיקר הרצועה, לעניין שחרות, חציצה, שיעורה, ושאר דיניה.

○ **מה שיעור הרצועה ברוחב?**
כשיעורה, להחזו"א 11 מ"מ, להגר"ח נ"ן 10 מ"מ. ובשעת הדחק 9 מ"מ, פחות מכן יניח בלא ברכה. אם נתקמטה הרצועה ונפחתה מהשיעור באופן שאם ימתחה יש בה כשיעור, כשרה.

○ **מה הדין אם הרצועה אינה שחורה כולה?**

מעיקר הדין כשרה, דרובו ככולו (מהרש"ג א', ז').
ויש שחוששים, ולכן לכתחילה ישחיר כולה (דע"ק ל"ג ג').

○ **האם מותר להחליף רצועות מתפילין ר"ת לתפילין של רש"י?**

אסור להחליף, כיון שנחלקו מי מהן קדושתן חמורה, ויש לחשוש שמוריד בקדושה (ש"ע מ"ב א).
ואסור להחליף ביניהן גם את הנרתיק ואת הכיס (מ"ב שם).
אם נתערבבו הרצועות, ייקח לאיזה שירצה (קרן לדוד סי' ט').

○ **האם מותר להפוך הרצועה ולקשור חלק התחתון למעלה?**

אסור, לפי שמוריד בקדושה (קסה"ס כ"ה, ה').

○ **מה דינה של רצועה שצבעה כחול כהה?**

כל שלעיני אדם נקרא שחור, כשרה (ל"ב ג' ביה"ל "ויכתבם"). וה"ה שאר צבעים כהים (שו"ת חקל יצחק ה').

○ **האם מותר ליטול חתיכה מרצועה שהניחו בה תפילין, לשים במעברתא כדי להדק הרצועה שלא תזוז, או**

לשים בתפילין של יד שלא תיפול הפרשיה לתיתורא?

יש להחמיר, והמקל יש לו על מי לסמוך (שבט הקהתי ג', נ"ב מהגרי"ש אלישיב).

פרק ה'

בתי תפילין

○ **בתפילין של ראש, האם הבתים צריכים להיות פרודים זה מזה?**
"חריץ שבין הבתים צריך שיגיע עד התפר" (שו"ע ל"ב מ'), והגר"א והחת"ס החמירו בזה אף לעכובא. מ"מ כתב המ"ב שכדי שלא יתקלקלו הבתים עדיף שיהיה רוב פרוד, היינו שישים דבק בקציצה בחצי התחתון ובפנים. ומ"מ גם אם הדביק לגמרי ונשאר בראש הקציצה מופרד רק מעט, יש להכשיר (ביה"ל ע"ב מ' חריץ ע"פ החיי אדם).

○ **האם בית של ראש ושל יד צריכים להיות תואמים ושווים זה לזה בגודלם?**
לא, ואין בזה שום הידור.

○ **האם בתי תפילין הצבועים יפה נחשבים מהודרים יותר?**
"מצוה ליפותן מבחוץ ומבפנים" (רמ"א ל"ב ד'). משמע ש"זה א-לי ואנווהו" במצוות נוהג גם בדברים שאינם נראים לעין, ומטעם זה אין לעשות סימנים לזיהוי התפילין אף במקום מוסתר.

○ **מה דינו של חריץ מזויף (שהצובע עשה חריץ בתפילין של ראש שלא במדויק במקום של החריץ האמיתי)?**
התפילין פסולות. ומ"מ אם בחלק העליון של הקציצה החריצים מדויקים – כשר (שו"ע ל"ד מ').

○ **האם רשאי להדביק התיטורא לאחר התפירה?**
מעיקר הדין מותר (ביה"ל ל"ד נ"א "יתפור"). ומ"מ יש מחמירים (חזו"א י"א י').

○ **עד כמה צריך שריבוע הבתים יהיה מדויק?**
יש להקפיד שלא יראה שינוי הריבוע בעין, ושינוי עד מ"מ אחד אינו ניכר ואינו פוסל. ויש להדר שלא יהיה שינוי יותר מ-1%, היינו 0.3-0.4 מ"מ.

○ מה צריך להקפיד במטלית שכורך בה את הפרשיות?

לכתחילה צריך שתהא ללא סימונים ואותיות, ושתהיה רחבה מספיק שתקיף את כל רוחב הפרשיה (משנה"ס כ"ב, ג').
אין להחליף מטלית מפרשה לפרשה (אמרי שפר י"ח ב').
אין צריך שיהיה מקלף המעובד לשמה (מ"ב, ל"ב, ר"י).

○ מהו הידור "מכוונות"?

שהגיד שעובר בין הבתים נראה מחוץ לבית. ולצורך כך מכינים נקבים בבסיס הקציצה (בתחתית כל חריץ שבין הבתים) ובהם מעבירים את הגיד.
זוהו הידור חשוב, מכיוון שהרבה מהראשונים סוברים שהטעם שצריך להעביר חוט התפירה בין הבתים הוא כדי שיהיה ניכר שהבתים פרודים זה מזה.
בבתים "מכוונות" ניכר ג"כ שהחריץ שעשה הצבעי מדויק ו"מכוון" כנגד החריץ האמיתי, שאל"כ החריץ שהצבעי עושה יסטה ולא יגיע לנקבים שעובר בהם הגיד.

○ האם יש להקפיד לרבע הבית שלא במכונה חשמלית (ריבוע רגל)?

אין להקפיד בזה, לפי שגם ריבוע הנעשה במכונה נחשב כח גברא (מנחת שלמה ח"ב ד' ט').

○ האם יש הידור בבית "מקשה" העשוי ללא תוספת חתיכת עור בתיתורא?

גדולי הפוסקים כתבו שאין שום מקור להידור זה (זכרון אליהו ע' כ"ב).

○ אם נקבי התפירה גדולים (כמו שמצוי בבתי תפילין הפשוטים), האם התפילין כשרות?

אם ניכר ריבוע התפירה - כשר, אע"פ שב' החוטים העוברים בכל נקב לא נוגעים זה בזה (שבה"ל ח"ה י"ד).
ולכתחילה צריך להיזהר בזה (אור לציון א' ד').

○ האם אפשר למלא הפגימות בתיתורא באבקת עור?

לכתחילה אין להשלים ריבוע התיתורא (שבה"ל ח"ג ב'). ויש מתירים (מנחת יצחק ח"ו א').
(ויש להקפיד בפרט בתיתורא שאחורי הקציצה סמוך למעברתא שמצויים שם קפלים וחריצים המבטלים ריבוע התיתורא).

○ מהו שיעור גודל התפילין?

תיתורא (ללא המעברתא) - "לכתחילה לא יעשה אותם קטנים מאצבעיים על אצבעיים" (מ"ב ל"ב, מ"א). להגרח"נ שיעורם 4 ס"מ ולהחזו"א 5 ס"מ.
קציצה - יש מהדרין ששיעור זה יהיה בקציצה (כשמושא רבא).
גובה הבתים - אין לו שיעור (רמ"א ל"ב, ל"ט).
יש מהדרין שהגובה יהיה כמידת אורכו ורחבו (דברי יציב א' כ"ב, כדמשמע מהרמב"ם והאר"י)

○ האם צריך שכל הפרשיה תיכנס לחלל הקציצה או שאפשר שהיא תבלוט לחלל התיתורא?

לכתחילה יש להדר בזה, ומעיקר הדין מותר שתבלוט (ויש מחמירים כמובא בהשל"ה).
ואף אם בולטת כנגד הפיטר (חתיכת עור שמוסיפים ומדביקים לתיתורא), כשר.
ואפילו למ"ד שדבק לא נחשב חיבור, מ"מ החתיכה מתבטלת לעיקר הבית (זכרון אליהו עמ' כ"ג).
ולמנהג הספרדים יש להחמיר, ובשו"ת יבי"א פוסל.

○ האם רשאי לחתוך מגיליון הפרשיות כדי להכניסן בבתי?

רוב הפוסקים מתירים, ואף בפרשיות ישנות (מהרש"ג א' ש"י ה', מחצה"ש ל"ב י'). ויש מחמירים (מנחת יצחק ח"ו ה').

○ האם יש להדר להשתמש לבתים מדבק בהמה טהורה דווקא?

דבק סינתטי כשר לכתחילה (מ"ב ל"ב ר"כ, חזו"א תפילין י"א ט'), ויש מחמירים.

○ האם צורת הש' צריכה להיות כנוסח כתב הפרשיות?

אין צורך, מ"מ יש הידור בזה (מק"מ ל"ד ע"ה).

○ נקוע הגיד בתפירה, האם יכול לקשור לו חתיכה נוספת?

יש להחליפו, אבל אם מתחילה היה קצר רשאי להוסיף (מ"א ל"ב ס"ח).

○ בית שניתן לקלף ממנו שכבת הצבע העבה, ונשאר שחור מתחתיה, מה דינו?

"טוב שיהיה צבע שאין בו ממש, וטיחה (צבע עב) שיכולים לקלוף בשלמות מכל צד פסול" (מ"ב ל"ב קפ"ה).
הטעם, לפי שהצבע הוא דבר בפני עצמו, ואינו בטל לבית, וחוצץ בין הבית לאוויר (נשמת אדם כלל י"ד).

○ אם לא הוציא שערות כריכת הפרשיה בתפילין של ראש, מה דינו?

אינו מעכב, ולכתחילה צריך לתקן (שבה"ל ח"ד א').

פרק ו'

ספרי תורה

○ **האם עדיף לקנות ס"ת שכבר מוכן, או להזמין מהסופר שיכתוב עבורו מתחילה?**
להרבה מהפוסקים מצוות כתיבת ס"ת מתקיימת כשהסופר כותב עבורו ובשליחותו, לכן עדיף שיכתוב עבורו מתחילה ואם יש לסופר יריעות שכבר כתבם, יש להודיע לקונה. (הגרי"ש אלישיב).

○ **נקרע הקלף, האם רשאי לתקנו?**
נקרע הגליון (מימין או משמאל היריעה) כשר (שו"ת הרא"ש י"א), מ"מ יתקן כל מה שאפשר (שו"ך ר"פ ד').
נקרע בין העמודים או בעמוד באופן שלא נפסלו האותיות עד שורה שלישית, רשאי לתקנו (שו"ע יו"ד ר"פ).

○ **השו"ע כתב שיתפור הקרע, האם רשאי להדביק?**
מחלוקת רבתי, ובזמננו שאפשר לדבק חזק לכו"ע מותר (שבה"ל ח"ח רכ"ו).

○ **התאדמו האותיות מחמת יושן, האם אפשר להכשירו כהח"ס?**
בשעת הדחק יכול לקרוא בו, וכן מותר להשחיר האותיות הכשרות ע"י ספריי (שבה"ל ח"ט רט"ז).

○ **כשיש שני ס"ת בביהכ"נ, האחד כשר בוודאות והשני מהודר, מי מהם עדיף?**
אין עדיפות לקרוא במהודר (הגרי"ש אלישיב), כיון שקריאת התורה בציבור מצוותה היא לימוד תורה, ואין מעלה בלימוד בספר מהודר יותר.
אבל בכתיבת ס"ת, שהיא מצווה בפני עצמה, ודאי שעדיף להתנאות במצוות.
וכן בקריאת פרשת זכור ופרה, שיש בהן מצוה בעצם הקריאה.

○ **האם רשאי להחליף יריעה ביריעה יפה יותר ולגנוז הקודמת?**
רשאי משום "זה א-לי ואנווהו" (כס"ה ה'). ואין רשאי לגנוז יריעה שלמה, אלא רק ס"ת שבלה גנוז (הגרי"ש אלישיב).

○ האם עצי חיים צריך לעשותם מעץ דווקא?

יכול לעשותם מכל דבר. וי"א שאין לעשותם מזהב (ע"פ התוס' ב"ב י"ג:).

○ האם כשתורם עבור כתיבת ס"ת מקיים מצוות כתיבת ס"ת?

הרבה פוסקים סוברים שמקיים בזה המצווה.

○ ס"ת שסימן בו ניקוד פסול (יו"ד רע"ד ז'). מה הדין של סימונים שאינם נראים רק במשקפים מיוחדים

(אולטרה)?

אסור (הגרי"ש אלישיב, עיי"ש בטו"ז הטעם שאין מנקדים, כיון שצריך שהס"ת יהיה ע"פ המסורה ולא ע"פ המקרא, וטעם זה שייך גם בזה).

○ ציבור שהתחילו לגבות מעות לכתיבת ס"ת ואח"כ התבטל העניין, מה יעשו במעות?

כל זמן שיש ספק שבסוף יכתבו את הס"ת, אין לשנות המעות מכתבת ס"ת. אבל אם ודאי שלא יכתבו, יחזירו לכל אחד מעותיו (שבה"ק ג' ע' רמ"ה).

○ סופר שלא הספיק לגמור כתיבת הס"ת עד לזמן הכנסת הס"ת, האם רשאי לצורך כך לקחת יריעות

מס"ת אחר על מנת להחזירם אחר כך?

מס"ת שלם אסור. אבל מס"ת שאינו תפור, ולוקח היריעות על מנת להחזירם, וכן מס"ת ישן - מותר (שבט הקהתי ג' עמ' רכ"ה הגרי"ש אלישיב).

○ ס"ת שלם האם מותר לחלקו לצורך הגהה לכמה מגיהים?

מותר (מסכת סופרים ג' ט').

○ האם רשאי לקרוא בס"ת מקלף משוח?

מותר, ואסור להוציא עליו לעז כלל (הגרי"ח זוננפלד א' א'). (מ"מ מצוי מאוד ס"ת משוחים שהם פסולים).

○ נפל ס"ת, איזה אופן של נפילה מחייב להתענות?

צריך להתענות אפילו נפל על מדרגות ארון הקודש, וכן בנפל רק צד אחד של הספר, ואפילו נפל באונס או ע"י קטן, וכן בס"ת פסול (מנח"י ז' ד"מ ג').

פרק ז'

כתיבת סת"ם

○ האם רשאי לכתוב סת"ם ללא הסמכה?

חת"ס בהקדמה לקסה"ס: "לא יתנו רשות וכתב קבלה לשום סופר כי אם למי שיהיה בקיא בספר הזה, וסופר שאינו בקיא, יופסל מאומנותו..."

ר"ח פלאג'י (תנופת חיים דף רמ"ז): "...בלי סמיכה יהיו ידיו אסורות מלכתוב אפילו את אחת שבתורה". הרב וואזנר: "אסור לסופר לכתבו בלא כתב קבלה, וכתב קבלה שעבר עליהם ג' שנים פשיטא שאינם תקיפים עוד".

○ האם הטבילה חובה לסופרי סת"ם?

ראוי לסופר לדקדק בזה (ערוה"ש, קסה"ס).
נאה לסופר טבילה תמידית" (ולא רק טבילת עזרא) (חיד"א).

○ האם רשאי להשאיר בס"ת מקום השמות ולכותבם אחר טבילה?

רשאי (קסה"ס י"א י"ח).

○ האם יש לכתוב בקלף עבודת יד?

מעיקר הדין אין צריך, אם בתחילת העיבוד הכניס הישראל העורות לשמה (מ"ב ל"ב ל', חזו"א תפילין ו' י'). ויש מחמירים (כשיטת גידולי הקדש ג' ד').

○ מה דין קולמוס ממתכת או מפלסטיק?

מעיקר הדין כשר (בני יונה יו"ד רע"א ו'), אך לא מברזל. ולכתחילה יכתוב בנוצה (חת"ס, הובא בקסה"ס ג', שבה"ל ח"ב קל"ו).

○ כשמקדש הכתב או השמות, האם צריך להשמיע לאוזניו?

מעיקר הדין אין צריך, ולכתחילה ודאי שעדיף (מג"א תר"צ, ו').

○ **קידש במחשבה ולא הוציא בפיו, מה יעשה?**

יעבור שנית על הכתב באמירה לשמה (הגרי"ש אלישיב, שבה"ל ה' ח').

○ **האם מספיק לקדש בתחילת הכתיבה עבור כל הס"ת?**

מדינא מועיל, ואפילו הפסיק זמן ארוך (מ"ב י"א, ה'), כל זמן שלא הסיח דעתו מהכתיבה. וטוב יותר שיקדש בתחילת כל פרשה (מ"ב ל"ד צ"ב). וכן בכל מזוזה ומזוזה אף שכותבם ברצף, וכן בכל פעם שעושה הפסקה וחוזר לכתוב (חיד"א י"ח ט"ו).

○ **קידש בפה ולא חשב, מה דינו?**

יצא ידי חובה (חזו"א ו' י"ג). ולכתחילה יש להיזהר בזה (קול יעקב רע"ד).

○ **חילוק אותיות בשמות הק', מה מקורו?**

נהגו הספרדים, וכן בכתב האר"י, ומקורו ע"פ הזוהר (ויקרא י"א:).

○ **מי ראוי לכתוב ע"פ כוונת האר"י?**

"אין לעשותה אלא סופר בעל נפש, אשר יודע שיעשה כל זה כדת, אבל אם מסופק בזה אולי יקלקל, יותר טוב שיכתוב בלי כוונת הקבלה" (אמרי שפר א' י"ט).

○ **האם רשאי להפסיק בדיבור באמצע כתיבת תו"מ?**

לכתחילה לא יפסיק באמצע כתיבת כל פרשיות של ראש או של יד (שע"ת, הובא במ"ב ל"ד ה'). ואם קשה לו, לכה"פ לא יפסיק באמצע הפרשה (שם, רמ"א ל"ד י"ט כתב "כשבא לנמנם לא יכתוב, דאינו כותב אז בכוונה", וכ"ש כשמדבר, ודאי אינו כותב בכוונה). אם הפסיק בדיבור, יעבור בקולמוס על התיבה הראשונה שבכל פרשיה (שע"ת שם). והיום אין נוהגים כן דחיישינן לקלקול (משנת הסופר כ"ה).

○ **פנים חדשות (שהעבה האות מצד אחד ואח"כ גררה מצד שני ולא נשאר כי אם הכתב החדש), מה דינו?**

לכתחילה יש לחשוש (חת"ס קפ"ט). לכן אם כתב בטעות אות צ' ביו"ד הפוכה לצד ימין, והוסיף ראש לצד שמאל, לכתחילה לא יגרור הראש הימני ולא יוסיף דיו לבטלו. אך בדיעבד יש לסמוך על רוב הפוסקים שמכשירים (שבה"ל א' י"ב, והגרי"ש הקל, פסקי הלכות עמ' פ"ד).

○ מה הדין בתו"מ כשיכתב אות אחת שלא כראוי והמשיך לכתוב הלאה, אך לאחר מכן לא גרר האותיות (מאותה אות ואילך) כדי לכותבן מחדש כסדרן, אלא ביטל צורת כל אות ואות לגמרי?
המ"ב (ס"ס ל"ו) התיר, וכן הוא מנהג הספרדים. והאב"נ (סי' ט') אסר. והמקל יש לו על מי לסמוך (שבה"ל א' י"א). ומנהג הספרדים להקל בזה ומ"מ צריך להודיע לקונה (שם).

○ כתב רחוק מהשרטוט, האם כשר בס"ת ומזוזות?
הרחיק יותר משערה או שתיים, הפתחי תשובה פוסל, שו"ת הב"ח (פ"ז) מכשיר, ויש להחמיר. ורשאי לעבות ראשי האותיות לקרבן לשרטוט (דע"ק). ובפרט יש לשים לב במזוזה באותיות ע' ד' הגדולות. ולמנהג הספרדים אם הכתיבה ישרה, אין לפסול.

○ מה דינו של שרטוט כפול?
מותר, ועדיף שלא לעשות כן (מהר"מ שיק יו"ד רס"ד). ומנהג הספרדים להקל.

○ אותיות סמוכות שנראות בעין כמחוברות, ובזכוכית מגדלת נראות נפרדות, מה דינן?
הולכים אחר העין, ובספק מועיל השימוש בזכוכית מגדלת (שבה"ל ח"א, ז').

○ האם מותר לחקוק סביב אות כשרה כדי לייפותה?
מותר, וי"א שאין לעשות כן לכתחילה (תורת הלוי י"ב, ד').

○ קובה זזנה מה שיעורם?
אם יוצא כשיעור או"ק אין לחוש. ובשיעור אות רגילה, ספק פסול (שבה"ל ח"ב קנ"ה). והוא שיוצא שורות חוץ מהשורה הרגילה (שם ח"ח ט"ו).
ואין לצרף הרווח שבסוף "שמע" או בסוף המזוזה (שם).

○ נקב בצידי האות משעת כתיבה, כיצד יתקנו?
יש לגרור סביב הנקב כדי לעשותו מו"ג (מ"ב ל"ב ס"ק ס'). ואח"כ יכול להוסיף דיו במקום שגרר כדי לייפות האות, שאז נחשב כניקב לאחר כתיבה (שבט הקהתי א', ל"ח). ויזהר שלא יקלקל האות בשעת הגרירה.

○ ראשי אותיות שנוגעים בקו דק (כגון ש', ע' וט'), כתב המ"ב שבדיעבד יכול לחקוק בתו"מ. האם הסת"ם

נחשבים בדיעבד?

על שבט הלוי (ח"ה ח' ט') דמשמע שהוא לכתחילה.
ובשו"ת להורות נתן (ח"ד ח) כתב שצריך להודיע לקונה, כיון שיש פוסלים.

○ תפילין של ראש האם רשאי לכתוב ב' פרשיות בקלף אחד ואח"כ לחתוך אותו?

אינו רשאי לכתוב שתי פרשיות שונות על קלף אחד (תיקון תפילין קס"ו), כיון שבחיתוך הוא מוריד את הקלף מקדושתו.
אבל לכתוב פעמים אותו פרשיה מותר (מנחת סולת שם).

○ תפילין של יד הכתובות בשני קלפים מצורפים, האם חסר בהידור?

לכתחילה יכתוב על קלף אחד (שו"ע ל"ב מ"ז). ואם כבר כתב או שנמצא טעות בפרשה רביעית יכול לצרף (מ"ב ל"ב רי"ט).
ובתפילין מהודרות יש להודיע לקונה על כך (שו"ת קרן דוד סי' ח').

○ הפסק ג' אותיות קטנות באמצע הפרשיה, כיצד יתקנו?

יש לחוש לדעת הרא"ש שנחשב להפסק פרשיה ופסול, וצריך לצמצמו ע"י הרחבת האותיות הסמוכות.
ויש עצה לנקב הקלף במקום ההפסק, באופן שאי אפשר לכתוב שם (רע"א יו"ד רע"א). ויש חולקים (ביה"ל ל"ב ל"ו "מניחם", בשם הפמ"ג).
ויש להודיע לקונה.

○ נדבקו האותיות זו לזו בדיבוק עבה לכל אורך האות ולא נשתנתה צורתן, האם רשאי לגרור הדיבוק

בתו"מ?

המ"ב (ל"ב פ"א) הביא מחלוקת ולא הכריע, והמנהג להחמיר.

○ גיליון מיותר, האם רשאי לחתוך אותו, או לנסות עליו הקולמוס?

רוב הפסקים מתירים (מהרש"ג א"ש ר"כ, מחצה"ש ל"ב י'),
ויש מחמירים (תשורת א' רנ"ה). ולכתחילה יש לחשוב מראש שבדעתו לחתוך.

○ חסר תיוג

שו"ע - כשר (ל"ו, ג), ב"ח - פסול. המשנה ברורה מחמיר. (ס"ק ט"ו)

○ תיוג מנותק מתחילת הכתיבה

מ"ב (בשם הרמ"א מפאנו) - גרע טפי (ס"ק י"ג), דהוא כיתרון אות בין השיטין, וצריך למחקם ולכתוב מחדש. חזו"א (או"ח ח' י"א) - מסתימת הפוסקים מוכח שפליגי על הרמ"א והתירו לתקנו, בלי למחוק.

○ תיוג שנמחק או התנתק אחרי הכתיבה

במקום צורך יש להקל ולהשאיר ללא תיקון (מנחת יצחק ז' קט"ז), אם אין לתג צורת אות קטנה.

○ תיוג אחרי הכתיבה

לכתחילה יש לתייג בשעת הכתיבה (מועדים וזמנים ו' ק"ב).

○ כוונה בתיוג

לכתחילה צריך לכוון (ביה"ל ל"ט ב' "בכל").

○ תיוג בדיו כימי (רפידוגרף)

חסר בהידור (רמ"א יו"ד רע"א ו' כתב לעשות הדיו מדבר הבא מן העין). ובדרך כלל דיו זה אינו מאריך ימים כמו דיו של סת"ם, ודוהה מהר יותר.

○ חק תוכות

אם נדבקו התגים בראשם ועדיין וצורתם עליהם, מותר לגרור הדיבוק (מק"מ לב ס"ח).

○ מנהג הספרדים

להקל כשחסר תיוג או תיוג מנותק, וכן נהגו לתייג אחר הכתיבה ובדיו כימי.

קידוש השמות

○ **כתב שם ולא ידע שהוא כותב שם (שחשב שהוא כותב תיבה אחרת), מה דינו?**
אינו קדוש, ורשאי למחקו (תורת הלוי ט', ז').

○ **כיצד מקדש השמות בפיו?**
כשמוציא בפיו בשעת כתיבת ה' יאמר יו"ד ק"י ו"ו ק"י או הוי"ה (מק"מ רע"ד, י"א).
אם כתב שם הוי-ה והוציא בפיו "אלקים" כשר.

○ **קידש בטעות שם של חול, מה דינו?**
יקדור (קסה"ס י"א ט"ז), או יקלוף (לשיטת המקילים).

○ **אותיות שק"י שמאחורי המזוזה האם צריך לקדשן?**
לכתחילה צריך לכותבן כדינן (לשם קדושה, בכתיבה ובהיקף גויל ועוד).
ואם לא כתבן כדינן יכתוב שם נוסף בסמוך להם (הגרי"ש אלישיב).

○ **האם שמות כוז"ו שמאחורי המזוזה יש בהם קדושה?**
שמות כוז"ו שמאחורי המזוזה אין בהם קדושה, ואין צריך שיכתבם בדיוק ממול השמות (הגרי"ש אלישיב).

○ **האם מותר למחוק שם הכתוב במסך המחשב?**
מותר (שבה"ל ט', ח'), ויש מחמירים.

פרק ח'

הגהה

○ על מה צריך המגיה להקפיד?

- טבילה בשביל תיקון השמות.
- כשמחליף מתפילין למזוזות עלול לשכוח לקדש שנית. ולא מועיל להתנות מראש שהוא מקדש כל מה שיעסוק בו. ואם תיקן פיסוק ולא קידש, פסול ואין לו תקנה, בתו"מ.
- ישים לב לניתוקים, בעיקר במקום חיבור הרגל לגג.
- ישים לב שלא נדבקה אות ארוכה גם לאות שבשורה שתחתיה או מעליה.
- כשמסמן שאלה באותיות יקפיד שלא יגע העיפרון באותיות ובחלל שלהן (ומ"מ בעיפרון בהיר אינו פוסל כיון שניכר שאינו כתב (שבט הקהתי א עמ' רי"ד)).
- יסיר סימני עפרון ומדבקות וכדו' (אג"מ יו"ד ב' ק"מ).
- יש להודיע ללוקח נוסח הכתב, רמתו ואיכותו.
- לפני שמגרד דיבוק ישים לב האם לא נשתנתה צורת האות בשעת הכתיבה, כגון:
נו"ן סופית שנמשכה ונוגעת ברגלה באות כ' או ב' שכתובה מתחת, שעלול ליצור אות ל'.
ע' שנדבקה רגלה לאות ו' ז' או ר', שעלול ליצור אות ש'.
- אות ו' או ז' שנוגע העוקץ או התג באות ז' הסמוכה לה, שנהפך להיות אות ח'.
- נ' שנוגעת באות כ' נ' ע' ת' ר' או ך', שקודם שגמר האות השניה היה נראה כאות ט'.
- אות מ' הדבוקה לז' שאחריה, שנוצרה אחריה אות ח' (שערי יושר ח"ב י').
- אותיות כ' ו' הסמוכות מאוד ואינן נוגעות, ונראה לתינוק מ' - יש להחמיר (גדולי הקדש ל"ב ל"ג פסל, מהגרש"ג ח"א ג' הכשיר).
- אות ל' שראשה נכנס לחלל ר' שמעליה, שבשעת הכתיבה זה נראה כק'.
- עוקץ ל' שנכנס לאות ר' או ו' שמעליה, שמשנתנה לה'.
- אות ל' שנפסק צוארה להדיא יש חוששים לב' אותיות (לשכה"ס ט' ג'). ואי אפשר לתקן, ויש המתירים כיון שאין כותבים כך (מק"מ ל"ב ט"ו).
- נו"ן כפופה שעשה תגים עבים, אע"פ שעכשיו נראית צורתה מ"מ בשעת כתיבת התג הראשון היא נהפכה לל'.
- קודם הגהתו ראה אות שצריך לתקנה, יסמן מיד, ולא ישאירה להגהה.
- רגילות לסמן מעל האות ולא מתחתיה, ובראש השורה שיש בה בעיה.
- שאל תינוק והכשיר, אעפ"כ ראוי לתקנו כראוי (שבט הקהתי א' כ"ט מהגר"ש אלישיב).

○ נדבק קצת קלף או לכלוך על האותיות, כיצד יתקן?

- צריך להסירם, אבל לא יעבור עליהם בקולמוס.
- ובשמות אין תקנה (שו"ע ל"ב ג', כדין עפרות זהב על האותיות).

○ **אות שניכרת צורתה לרוב בני אדם ושאל תינוק ואמר אחרת, מה הדין?**
כשר (שבה"ל ח"י רע"ז ב').

○ **דיו שעומד לקפוץ מן הקלף, האם כשר?**
אם יש סדקים רבים באות, הרי זה סימן שהדיו עומד לקפוץ, ונחשב כמו שאינו, ופסול (תורת הלוי י"ג ט"ז).

○ **האם רשאי לעשות תיקון ברפידוגרף (דיו כימי)?**
יש להחמיר בהשלמת אותיות, בתיקון הפיסוקים ועוקץ ר"ת (בני"רע"א ס"ו).

○ **תיקן שם ואמר רק לשם קדושת ה', ולא אמר לשם קדושת סת"ם, מה דינו?**
כשר (שבט הקהתי א' עמ' רכ"א).

○ **האם צורת האות נקבעת ביחס לשאר האותיות או שנידונה בפני עצמה? (כגון, סופר שכתב אותיות ארוכות בקולמוס דק כאשר אות ז' נראית ביחס לשאר האותיות כתקנה, וכשמסתכל עליה בפני עצמה היא נראית נו"ן סופית)**
דין האות הוא ביחס לשאר האותיות (ואינו דומה לתיבת "פן" שנראה כ"פז" שכתב המק"מ שכשר, כיון שרואים הנו"ן בפני עצמה ולא ביחס לפ', שאות פ' נכתבת ארוכה ושונה משאר האותיות (הגרי"ש אלישיב)).

○ **האם אשה מותרת בהגהה?**
מעיקר הדין מותר, אך שלא תתקן כלל (שבט הקהתי ח"א כ"ה).

○ **תינוק היודע לקרוא עם ניקוד בלבד, האם רשאי לשאלו?**
רשאי (הגרי"ש אלישיב).

○ **האם ניתן להגיה ע"י תוכנת מחשב במקום הגהת אדם?**
אין לסמוך על המחשב אלא רק בחסרות ויתרות (שבה"ל ח"ז ב', ח').

○ **האם צריך המגיה למסור חוות דעת מלאה?**

אם נראה שהבעלים מקפיד ומהדר יש לדווח לו גם על חסרון בהידור, אבל אם הנותן מעוניין רק בסת"ם כשר, אין צורך לומר לו אלא רק על דבר המעכב (הגרי"ש אלישיב).

○ **ס"ת שנמצאו בו טעויות, האם צריך לשוב ולהגיה את כולו?**

אם נמצאו בו ג' טעויות צריך להגיה כולו (שו"ע יו"ד רע"ט ג').
והטעם הוא לפי שאיתרע חזקת הבודק. אבל אם ברור לנו שהגיהו מומחה, או אם מצאו בו ניתוקים מחמת יושן הכתב, אין צורך להגיהו (שבה"ל ח"ה קס"ו ב').

○ **מצא גירוד בין האותיות וספק נעשה ב'חק תוכות', האם יש לחשוש?**

בכתבים הזולים שניכר שאין הסופר מומחה, ואינו מכיר הסופר, יש לחשוש (שבט הקהתי א' ע' מ"ט מהגרי"ש אלישיב).

מדריך מקוצר לרכישת תפילין מהודרות

מי שמעוניין להשיג תפילין בתכלית ההידור, הרצוי ביותר הוא להזמין פרשיות תפילין ישירות מסופר סת"ם בעל מוניטין הידוע ברמתו המקצועית ומפורסם כירא שמים, ולפנות עם הפרשיות ל"בתים מאכער" מומחה כדי להשלים את הכנת התפילין. וכך הוא מנהג ישראל סבא מקדמת דנא.

דא עקא שבדורנו הירוד קשה למצוא סופר ירא שמים כראוי שכותב בתכלית ההידור, וישנם מפעלים המייצרים בתים בתהליך מקוצר ומזורז.

כשאדם קונה דבר יקר וחשוב בעיניו, כגון דירה או רכב, הוא אינו סומך על המוכר אלא מברר בעצמו את כל הדרוש בירו, עד כמה שידיעתו משגת. לכן כשרוכשים תפילין חובה לבדוק ולברר המקח ואין לקנות על סמך המלצתו של המוכר בלבד. מומלץ להיעזר במומחה, ורצוי לברר ולעקוב אחריו.

אולם המציאות היא כי רוב האנשים סומכים על המוכר ואינם מבררים וחוקרים אותו לעומק. הסיבה לכך היא משום שאינם בקיאים בנושא ואינם יודעים מה לברר, או משום שלא נעים להם מהמוכר שאם יטרידו אותו בשאלות וחקירות יראה כאילו הם מפקפקים באמינותו. לעתים המוכר עצמו לא מתמזה בנושא או שאינו מקפיד כל כך בכל הפרטים החשובים. אמנם כשרוכשים תפילין בחנות עם תעודת הכשר יש פחות בעיות, אבל בכל אופן אין הקפדה על כל ההידורים, ופעמים שהאיכות ירודה והמחיר גבוה. לכן בכל מקרה מומלץ לקונה להשיג ולברר בעצמו כל פרט ופרט.

כמה הוראות ועצות חשובות לרוכשי תפילין:

○ פרשיות

- לפני שקונים את הפרשיות מומלץ לבקש מהמוכר רשות לקחתן ולמוסרן לסופר סת"ם, מגיה, או מכון סת"ם, כדי לקבל חוות דעת על רמת כשרותן ושוויין.
- יש לברר על הסופר שהוא ירא שמים (כגון לבקש מספר הטלפון של רב בית הכנסת שבו הוא מתפלל ולברר אצלו וכדו').
- יש להגיה את הפרשיות ע"י שני מגיהים מוסמכים, ולקבל את חוות דעתם.
- יש לברר על ההכשר של הקלף.
- יש להקפיד שהפרשיות ייכתבו על קלף דק ואיכותי.
- יש הידור שהפרשיות ייכתבו בתענית דיבור.
- בכתב ספרדי ואר"י יש הידור שהשמות הק' ייכתבו בחילוק אותיות.
- אין הידור להשתמש בקלף עבודת יד (מ"ב ל"ב ל' חזו"א הל' תפילין ו' י'), ויש מחמירים (מק"מ, גידולי הקדש ג' ד').

○ בתי תפילין

- יש לדרוש בתים איכותיים עם הכשר ידוע.
- יש לבקש בתים "פרודות" (היינו שבתפילין של ראש אין דבק בין הבתים).
- יש להדר בבתים "מכוונים" (דהיינו, שניכר מחוץ לבית, גיד שעובר בין הבתים).
- יש לבקש בית של ראש עם חריצים ישרים בקציצה.
- יקפיד שבבית של ראש יהיו ארבעת הבתים שווים ברוחבם.

- יבקש מהמוכר לקבל הפרשיות, הבתים והרצועות בנפרד, ולהביאם ל"מכניס" הפרשיות, כדי לקבל את חוות דעתו על הבתים (ניתן לברר אצל סוחרי סת"ם על "מכניס").
- כדאי לבקש לקבל את הבתים לפני הצביעה לבדוקם אצל מומחה. עצם הבקשה תגרום למוכר להשתדל לבחור בית טוב, אף אם הקונה לא נתן את הבתים לבדיקה.
- מומלץ להיות נוכח בעת הכנסת הפרשיות, שאז ה"מכניס" מקפיד יותר שלא לטעות ח"ו.
- מומלץ לבקש מ"המכניס" שלא ידביק היתורא לאחר התפירה (לחוש לחומרא החזו"א).
- אין צורך להחמיר לקנות בית שהריבוע שלו נעשה שלא במכונה, כי גם במכונה נחשב "כח גברא" שהרי האדם לא עוזב את הבית מידו בשעת הרבוע. (זכרון אליהו עמ' שצ"ג).
- אין צורך להחמיר לקנות בית ממקשה אחת (דהיינו ללא תוספת עור בתיורא), שהפוסקים כתבו שאין בזה שום הידור, ואדרבא בית זה חלש יותר. (זכרון אליהו עמ' שצ"ג).
- אין צורך להקפיד שבתים של ראש ושל יד יהיו תואמים ושווים בגודלם!
- יש לבקש מהמוכר אחריות בכתב על הבתים, בפרט שלא ייפתחו הפרודות. דבר זה שכיח בבתים שאינם איכותיים, אך המוכר יכול לתלות זאת בכך שהבתים לא נשמרו מחמת חום וזיעה.

○ רצועות

- יש לדרוש רצועה עבודת יד איכותית עם הכשר ידוע.
- רצועה השחורה משני צדדים הצבע לעולם לא מלבין והיא מאריכה ימים יותר.
- יש לבקש להצמיד קשר של יד לבית על ידי גיד או חוט.
- יש לבקש מקושר הרצועות לעשות לולאה קטנה בקשר של יד.
- על הקונה למדוד את התפילין עליו, לראות שהקשר של ראש במקום.
- יש לבדוק מתחת לבית שלא נשארו שאריות צבע המתגרדות בקלות, שהן חציצה.

○ מה הן הבעיות השכיחות בבתי תפילין?

- בית שיוצר בתהליך מזורז, שכיח מאוד שהבתים של ראש ייפרדו זה מזה לאחר זמן, או שההיתורא תתעגל. בתי התפילין, למרות שנמכרו כפרודים, מצוי לרוב שיש דבק בין הבתים למטה.

○ אילו מפעלים מייצרים בתי תפילין טובים?

- בעניין זה רבה המבוכה, משום שבדרך כלל הקונים אינם מצויים בנושא. המחיר אינו קובע. לעתים קורה שגם במפעל מכובד שמשקיע ומהדר בבתי התפילין, הייצור לא עלה יפה. ישנם מפעלים ותיקים בעלי שם שהורידו את רמת האיכות, וכן להיפך. ולכן אין לבחור בית רק על פי השם של המפעל.

○ אם כן כיצד לבחור בית טוב?

- **לפרטי:** כדאי לבקש מהמוכר לקבל את הבית לפני הצביעה לבדיקה אצל איש מקצוע בקי (אגב, גם אם לבסוף הבית לא נלקח לבדיקה, עצם הבקשה תגרום למוכר להציע בית באיכות טובה, ביודעו שהבית יעמוד למבחן חיצוני).
- **לסוחר:** המעוניין לסחור ולקנות בקביעות ממפעל מסוים, מומלץ לבקש מאדם מקצועי שיבחר לו הבתים לפני הצביעה (בדרך כלל מכניסי הפרשיות מבינים בבתים).

○ כיצד לבחור בתים לפני הצביעה?

- יש לבדוק את כלל הייצור ולא רק את הבית המסוים שמציג המפעל.
- יש לראות שהבית נראה מעוקצה היטב, ללא פגימות, בפרט בחריצים, בקציצה של ראש, בשפת התיתורא ועל גבי המעברתא.
- יש לבדוק שהבתים שווים בגודלם והחריצים ישרים וחלקים.
- יש לבדוק שקפלי התיתורא דחוסים היטב ואין שם סדקים וחללים שמילאו אותם באבקת עור (פרט זה חשוב כדי להבטיח שהבתים לא ייפרדו זה מזה), וכן על גבי המעברתא.
- ניתן להבחין בבית שאינו מיובש כראוי:
- יש ריח עור עז באזור התיתורא בחזית הבית.
- בחריצי התפירה נשארו שביבי עור גסים ורכים.
- בדיקת הפרודות: לא די להפריד את הבתים עם האצבעות ולראות אם החריץ נפתח למעלה, שהרי גם אם יש דבק למטה הבתים נפרדים למעלה.
- יש לבדוק זאת על ידי הכנסת סכין דק בין הבתים עד למטה.
- ניתן לקבל אצלנו חינום דיסקית פלדה בעובי עשירית מ"מ, שניתן להכניסה בחריץ עד למטה.
- לאחר שמכניסים ומוציאים את הדיסקית יש לבדוק שהבתים חזרו להיצמד זה לזה ואינם מתנדנדים (הבדיקה נעשית על ידי לחיצה והרפיה בצדי הקציצה, ואז מוודאים שהחריץ שבראש הבית לא נסגר ונפתח).
- לאחר זמן נרכש הניסיון וניתן להבחין ברמת הייבוש, חוזק הצמדת הפרודות, איכות העור ועוד.

○ לייעוץ והכוונה:

הרב מאיר 054-8432184

הרב אהרן 052-7650450